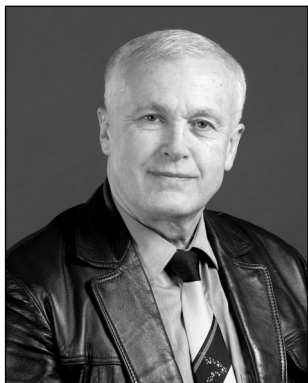

Педагогіка добра: від А.Макаренка та В.Сухомлинського до О.Захаренка й І.Зязюна

Володимир МОРГУН,

кандидат психологічних наук, професор кафедри психології Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка

Краща в Україні школа-лідер із використання ідей А.С. Макаренка щодо потенціалу народної педагогіки розташована в селі Сахнівка Корсунь-Шевченківського району Черкащини. Про неї написано багато статей і книжок. Зокрема, автор першої – «Школа над Россю» – директор школи Олександр Антонович Захаренко (у співавторстві), який очолював її понад 30 років [2]. Другу книжку («Лелеки над Сахнівкою») підготував письменник К.Світличний [10]. Обидві праці видано українською мовою, однак мізерними тиражами. Водночас осмислення педагогічного досвіду кращої школи не втрачає актуальності для всієї освітньої громади і нині. Сахнівку можна знайти за 70 кілометрів від Черкас, якщо рухатися в бік Києва правим берегом Дніпра.

Якою є, ця краща школа? Наближаючись до неї, спочатку потрапляємо в прекрасний дендропарк, у якому розташовано безліч скульптур із різних матеріалів. Вражаючий меморіальний комплекс, присвячений жертвам Голодомору 1932–1933 років, виконаний із дерева. Все зроблено зусиллями жителів села, учнів або випускників школи, «розкиданих» по всьому світу, і передано ними в дар школі. Прикрасою дендропарку є кільце, діаметром 15–20 метрів, з туй, висотою з триповерховий будинок. Перед школою фонтан, що спрацьовує автоматично від веселого шуму-гамору вечірніх заходів.

Випадки з життя. Перший: Вечір, від'їжджаємо від школи селом. Повз клуб з оголошеннями про танці йде молодь у напрямку до школи. Запитуємо: «Куди ви!?!». Хлопці з дівчатами відповідають: «На танці у... школу!» (В клубі можна і випити, і закурити – без нагляду педагогів, але молодь обирає школу!).

Другий: Очолівши недоукомплектовану середню школу бригадного села, молодий директор-фізик Олександр Захаренко почав діяльність не з наказів і розпоряджень, а соціально-психологічної «діагностики» односельців – пішов по хатах знайомитися з людьми. Серед запитань, з якими він звертався до батьків своїх учнів, було таке: «Якою Ви хотіли бачити нашу школу?».

Мати одного з учнів на недоречне запитання «зеленого» директора, який прийшов невчасно, відповіла: «Хочу, щоб мої онуки (на те, що директоріві вдасться що-небудь зробити для її дітей, вона, напевно, не сподівалася) вчилися в школі, кращій, ніж школи Києва, Ленінграда або Берліна».

Молодий директор виконав її, здавалося б, нездійсненне побажання і створив школу, кращу не лише за школи згаданих міст, а й багатьох інших. Зробив її разом із цією матусею, мешканцями села і благодійниками (тепер – спонсорами) з України та всього світу.

Продовжуючи екскурсію територією школи, бачимо триповерховий корпус початкової школи, де вчаться п'ятилітки та учні молодших класів, для яких створено, крім навчальних кімнат, ще і їдальні, спальні, «бурюкальні», умивальні та інше необхідне для життя, не виходячи з корпусу. При навчальному закладі функціонують слюсарні та столярні майстерні, є теплиці, поля, які орендує школа, стадіон із лавками для глядачів, два 25-метрові басейни (зимовий і літній), парк атракціонів, якому можуть позаздрити космонавти. Гордість гуманітаріїв – двоповерховий корпус шкільного музею. Для майбутніх астрономів побудовано планетарій і обсерваторію при школі. Як бачимо, матеріальна база Сахнівської школи вражає. Які саме причини появи цієї педагогічної Мекки?

Найпростіше пояснення – геніальність. Геніальний А.Макаренко започаткував поєднання навчання з працею і апробував цю ідею у вихованні безпритульних. Геніальний О.Захаренко розробив поєднання навчання з будівельною працею і втілював це у житті сільських дітей, залучаючи батьків, дідусів і бабусь. Але це пояснення – для тих, хто не хоче мислити широко. Адже геніїв не можна повторити, ось і не будемо (!?).

Геніальність А.Макаренка, В.Сухомлинського і О.Захаренка не в тому, що вони вигадали трудову

педагогіку (адже це – прадавня, національна, сімейна педагогіка всіх народів світу), а в тому, що вони її не проігнорували, як, на жаль, робить більшість наших шкіл.

В умовах «розвинутого соціалізму» О.Захаренко не втілює ідею школи-господарства А.Макаренка з госпрозрахунковою оплатою за працю. Але працю якось треба було рятувати в школі, і він звернувся до народного методу зведення житла для погорільців – «толоки» (за часів соціалізму це називалося – комуністичний суботник, при капіталізмі – волонтерська праця). О.Захаренко не чекав, коли школа згорить, а оголошував толоку мало не щодня – у вільний від навчання і роботи час. Адже з результатами праці можна вдіяти так: продавати за гроші (монетаризм), обмінювати (бартер) та дарувати їх іншим людям (праця-турбота). Толока припускає якраз такий вид винагороди – за «спасибі». Тому побажання батьків утілилися в життя і побудували кращу в світі школу... самі батьки разом з іншими батьками, вчителями і старшокласниками села.

Досліджуючи проблему більшості шкіл щодо відвідування батьківських зборів, констатуємо: в О.Захаренка добровільно, без зарплати батьки готові були працювати повсякчас (а коли, наприклад, заливали бетоном чаші басейнів, то несли вахту цілодобово!)? Приходили на толочну працю навіть пари, в яких не було дітей!

Припустимо, якщо реалізувати три головні принципи трудової педагогіки добра – все краще дітям, якомога більше поваги до людини та організація різновікових загонів, то за умов згуртування для їх реалізації вчителів, батьків і дітей, вдасться досягти найкращих результатів превентивного виховання молоді.

Тож невідкладним завданням є, по-перше, прослідкувати досвід реалізації принципу «все краще – дітям»; по-друге, простежити наслідки реалізації принципу «якомога більше поваги / вимогливості до людини»; по-третє, проаналізувати результативність організації різновікових загонів для підвищення ефективності навчально-виховної роботи школи.

Секрет успіху – три таємниці педагогіки А.Макаренка або як наша педагогіка відрізняється від макаренківської. Ставлення до постаті А.Макаренка і до його педагогіки [6] в Україні – неоднозначне. По-перше, на жаль, А.Макаренко втрачений як письменник. Світовий бестселер «Педагогічна поема» виключений з курсу літератури в школі.

По-друге, його педагогіка начебто і визнається, але її положення не завжди втілюються на практиці. Відновлена, наприклад, не медаль А.Макаренка, а нагрудний знак – за успіхи в інтернатних установах для дітей без батьків.

Випадок із життя. Кілька років тому автор цієї статті був присутній на безпрецедентному семінарі, коли за «кругим столом» збиралися три «товариства»: товариство Г.Ващенко на чолі з А.Погрібним,

товариство А.Макаренка на чолі з тодішнім третім його президентом Г.Хіллгомом (Марбург, Німеччина) і товариство В.Сухомлинського, яке представляло його донька О.Сухомлинська.

Вразило, що у виступі А.Погрібного йшлося про те, що А.Макаренка і В.Сухомлинського знають усі вчителі, а Г.Ващенко – майже ніхто (що і не дивно: під час війни емігрував до Мюнхена, був заборонений у СРСР). Я заспокоїв колегу таким запитанням: «Назвіть А.Макаренка, можливо, багато, а чи можете ви згадати школу, де працює його педагогіка сьогодні?». Відповіді не почув. Хоча, колишній заступник міністра освіти, з нашого погляду, мав би назвати хоча б школу О.Захаренка в Сахнівці.

Досвід автора, більш як 20-річний інтерес до педагогіки А.Макаренка, зустрічі з його вихованцями і макаренкознавцями нашої країни, Європи, США і Японії дали змогу зробити узагальнення, що були сформульовані як «три таємниці педагогіки А.Макаренка», які притаманні й педагогічному генію В.Сухомлинського [11]. Саме вони передусім, на нашу думку, забезпечили успіх його навчально-виховних установ і сучасних – шкіл В.Сухомлинського, О.Захаренка, Полтавського педагогічного інституту під керівництвом І.Зязюна, осоромивши тих, хто вважає використання досвіду А.Макаренка можливим лише для виховання дітей без батьків.

Таємниця 1: Усе краще – дітям. Це великі педагогі розуміли не по-споживацькому (кращі цукерки – дітям, кращі іграшки – дітям, кращий одяг – дітям), а зробили два істотні доповнення: кращі види праці – дітям; кращі види спілкування з неординарними особистостями «околотку» (довкілля) і світу – дітям. З огляду на публікації міжнародних захисників дитинства, весь світ бореться з дитячою працею. Але він одночасно і не проти трудової педагогіки А.Макаренка. Де саме істина? Якщо розставити всі крапки над «і», то світ бореться не з дитячою працею, а з негативними її видами (відлученням від школи, перевантаженням, дитячою проституцією, недоплатою за роботу тощо).

Не перераховуватимемо всіх ремесел і видів сільської праці в макаренківській колонії імені М.Горького під Полтавою, не нагадуватимемо про виробництво електросвердлів або фотоапаратів у Харкові, зупинимось на прикладах Сахнівки.

Випадки з життя. Перший, повіданий самим О.Захаренком: Найяскравішим борцем проти «трудоного насильства над людьми» О.Захаренка виступила вчителька астрономії. Її листи-скарги перевіряли найавторитетніші комісії, аж до ЦК КПУ та КПРС. Врятуватися О.Захаренкові вдалося лише завдяки тому, що він працює-толокою не зірвав жодного уроку астрономії (утім, як і з інших предметів); ніколи особисто ні усно, ні письмово не просив учительку працювати на будівництві; не допустив за 30 років жодного випадку дитячого травматизму. На запитання комісії, чому вона виходить на толочну роботу, відповідь була такою: «Так всі йдуть,

ось і я – теж». За такої відповіді підстав для зняття директора з посади комісії не знаходили. Найцікавіше трапилося, коли методом толоки побудували обсерваторію і планетарій. Учителька астрономії стала кращим методистом області, заповідала О.Захаренка, толоку і перестала скаржитися. Отже, трудова педагогіка добра перевиховує не лише неповнолітніх важких підлітків!

Другий: Щодо запитання «Де бралися матеріали, обладнання?», зазначимо, – спонсорська, благодійна допомога. Наведемо приклад про найдорожчий технічний засіб навчання школи – телескоп. Про цей випадок автор дізнався також від Олександра Антоновича. Якось у газеті «Правда України» вийшла велика стаття про успіхи Кримської обсерваторії, де встановили новий телескоп. Була там і ложка дьогтю – фраза: «А старий телескоп валяється під баштою й іржавіє». Статтю прочитали багато директорів шкіл і вчителів астрономії України, але тільки у О.Захаренка народилася смілива думка звернутися в обласне управління освіти, щоб направити листа, адресованого директорові Кримської обсерваторії, з пропозицією передати старий телескоп з балансу кримської науки на баланс черкаської освіти, що і було зроблено. Тут доречно нагадати не про геніальність О.Захаренка, а про дві народні мудрості («Не проходить повз те, що погано лежить»; «Хто хоче щось зробити – шукає компаньйонів, способи і засоби; хто не хоче нічого робити, легко знайде купу причин для байдкування»).

Важливе – про працю в Сахнівці: справа не обмежується тяжкою і брудною будівельною роботою. Коли об'єкт здано, його треба обладнати. Устаткування (наприклад, телескоп, система планетарію, експозиція музею) треба експлуатувати, займатися ремонтом, а це вже – сучасні тонкі технології. Щодо трудового виховання: «Чому А.Макаренко випускав у життя юну людину з чотирма документами (атестат, трудова книжка, кваліфікаційна книжка, ощадна книжка зі стартовим капіталом), а нині шкодуємо кращим випускникам гімназій або ліцеїв, наприклад, математичних класів, дати, окрім атестата, кваліфікацію оператора ЕОМ?»

Краще спілкування – контакти з видатними людьми села, району, області, країни, світу. Пригадаємо, як колоністи А.Макаренко листувалися з М.Горьким. Відтак той прибув з особистим візитом. Чи мало це виховне значення? Колосальне!

На всі керівні посади, пов'язані з роботою і дітьми, обидва педагоги призначали достойних людей, кращих фахівців. Це стосувалося і кола неформального спілкування, гурткової роботи тощо. Кращі лідери забезпечували успіх справи, а успіх надихав дітей із поганим минулим – ми не гірші за інших!

Нікому не спадало на думку: навіщо було колоністському педагогові дітей без батьків писати «Книгу для батьків»? Відповідь – він хотів залучити до своєї педагогіки ще й батьків – правильна, але

не вичерпна. На нашу думку, найважливіше для А.Макаренка було – описати різноманітний досвід сімейної педагогіки для того, щоб ознайомити з ним вихователів колонії та впроваджувати надбання родинної педагогіки у дитячих закладах, роблячи їх гуманнішими (людяними), більш затишними для дітей.

Тасмниця 2: *Якомога більше пошани до людини (дитини), якомога більше вимогливості до неї.* Змішувати зміст цієї біблійної істини не радив сам А.Макаренко. Про гуманізм педагогіки В.Сухомлинського [11] написана сотня дисертацій. Ми вже задавалися запитанням, чому батьки не дуже охоче відвідують навіть батьківські збори, а в Сахнівці готові щодня працювати в школі у вільний час, якого, до речі, всім бракує? Саме тому О.Захаренко реалізував тезу про «пошану до кожної людини» в кожному шкільному (класному, вчительському) колективі. Захід не планується, якщо в ньому не продуманий вияв пошани до людей села (або як глядачів, або як учасників цього заходу!).

Випадки з життя. Перший: Всі уроки оголошено відкритими для батьків, дідусів і бабусь! Другий: Як виник шкільний музей? Приїхала комісія перевіряти кабінет історії. Склала звіт, але з одним критичним зауваженням: «Доробити музейний куточок кабінету». Звичайний вчитель попросив би дітей принести декілька експонатів і куточок був би зроблений. Але реалізація принципу «пошани до кожної сім'ї» привела до того, що звернулися до всіх учнів, які нанесли так багато реліквій, що і в кабінет не вмістилися. Тобто, двоповерховий музей започатковано не для представлення перед начальством, а з поваги до жителів села.

Автора вразив епізод із життя селян. У робочий день біля школи став свідком розмови між двома групами жителів: одна – у святковому, а друга – у робочому одязі.

– Здрастуйте.

– Добридень.

– Чого такі святкові в робочий день?

– Відпросилися з роботи, перевдягнулися з нагоди приїзду родичів і йдемо до шкільного музею вклонитися сімейним реліквіям.

Селяни розійшлися, а я подумав: «Не було б тасмниць – А.Макаренка і В.Сухомлинського, не було б школи-толоки О.Захаренка, не було б шкільного музею».

З музеєм пов'язаний ще один вражаючий епізод. Олександра Антоновича викликали несподівано до телефону, і він попросив провести екскурсію музеєм п'ятикласницю, яка пробігала поруч. Дівчинка мала вільний час і погодилася приділити нам 30–40 хвилин. Вона як справжній екскурсовод зі знанням справи блискуче справила зі своїм завданням (ось вам і профілізація, і профорієнтація!).

Влітку в річці Рось тонуть двоє дітей, які не перебували під юрисдикцією школи (тому директора не зняли б з роботи), які не відвідували шкільний табір

праці та відпочинку. У вересні О.Захаренко збирає різновіковий загін ради школи і ставить питання: «Що потрібно зробити, щоб усі діти вміли плавати і знали, як поводитися на воді?». Будувати басейн. Було побудовано два: літній і зимовий. І знову звертаю увагу на співвідношення мотивів: на першому місці – турбота про життя дітей, на другому – спортивні досягнення.

О.Захаренко встиг підготувати до видання чотиритомник, в якому було простежено родоводи 30 поколінь випускників школи! І не випадково за цю пошану до людей головної редакції киявського журналу «Педагогіка толерантності» Ярослав Береговий одну зі статей про Олександра Захаренка назвав так – «Директор села».

Тасмниця 3: Різновікові загоони. Фактично ми ввели в шкільних класах вікову сегрегацію: 25–30 однопітків намагаються навчитися під керівництвом учителів, які перебувають на досить віддалених вікових дистанціях від дітей. Чи варто дивуватися, що в боротьбі за душу дитини різновікові вуличні угруповання часто перемагають сегреговані за віком класні колективи?

А.Макаренко широко використовував різновікові об'єднання дітей у різних видах діяльності: від тимчасових загонів до дружби старших із молодшими. Толочна праця у О.Захаренка за визначенням – різновікова. Макаренківський принцип самоврядування єдиного різновікового колективу в школі О.Захаренка використовувався не тільки у виховній роботі. Під керівництвом відомого педагога Л.Новикової цей принцип був розповсюджений і на навчально-дидактичний процес школи [4; 5]. Наприклад, Л.Новикова і новатор-практик О.Захаренко замахнулися на найдорозжучу святинку – монополію вчителя – оцінку успішності і демократично залучивши до таїнства оцінювання не лише колективи класів, школи, сім'ї, а й загалом села!

Табель оцінок учня за чверть був поділений на два розділи. Перший – це список предметів, що вивчаються, проти яких до графі оцінок учителя додалося три нових. З кожного предмета учневі виставляв оцінки такий різновіковий колектив: учитель (У), клас (К), він сам (Я) (самооцінка); у четвертій графі виводилася узагальнена підсумкова оцінка (для звітності). Цікаві колізії виникають у разі таких комбінацій: У-3, К-5, Я-5 (відплата вчителя за що-небудь за допомогою оцінки, що неприпустимо); У-5, К-3, Я-5 (відплата учнів однокласникові – феномен «опудала» або необ'єктивне благовоління вчителя, який невинувато завищує оцінку улюбленцеві, що також неприпустимо).

Але найцікавіше знаходимо в другому розділі, який присвячений бідолашній поведінці. Бідолашній тому, що оцінки і з поведінки, і зі старанності зникають із табелів українських школярів. Відбувається це не через те, що немає проблем із поведінкою, а тому, що школа ухиляється від виховання (мовляв, нехай виховують сім'я, мас-медіа,

вулиця, міліція, а нам і за навчання недоплачують). У Сахнівській школі – навпаки, поведінка не тільки не виключена з табеля, а розширилася до цілої сторінки. Конкретні види поведінки групуються в три підрозділи: види поведінки в школі (оцінюються класним керівником, однокласниками, самим вихованцем); види поведінки вдома (оцінюються батьками, класним керівником і самою дитиною); види поведінки на території села, мікрорайону (оцінюються територіальним органом місцевого самоврядування, класом і самим юним громадянином).

Деякі батьки спочатку скептично поставилися до цього нововведення. Мовляв, ми своєму рідному чаду завжди посприємо і поставимо п'ятірку. Але ось яка сценка розігралася в одному з класів Сахнівської школи. Наприкінці чверті приходять мама однієї з учениць і засмучено скаржиться класному керівникові, що у неї рука не піднімається поставити доньці-підліткови п'ятірку з такого виховного «предмета», як «допомога батькам у прибиранні житла», з тієї простої причини, що вона впродовж чверті жодного разу не вимила за собою тарілки.

Скептики можуть заперечити проти такої системи оцінювання – тотальний контроль!? Три аргументи знімають побоювання: по-перше, це краще, ніж безпритульність при живих батьках; по-друге, ми ж не відмовляємося від покупок у сучасних маркетах на тій підставі, що там встановлено камери постійного спостереження; по-третє, якщо дитину відлучати від контролю і оцінювання, не порівнювати оцінки тих, хто її оточує, з її власними, то звідки з'являться такі найважливіші особистісні новоутворення, як «адекватна самооцінка», «само-свідомість», «саморегуляція»?

Зупинимось ще на одному прикладі великого виховного потенціалу різновікових загонів. Автор був свідком «методу вибуху» (кардинального стрибка в розвитку особистості за один педагогічний епізод), причиною якого став різновіковий загін ... місцевих поетів.

Випадок із життя. Вчителька 10-го класу вирішила провести урок-зустріч із місцевими поетами. І ось перед учнями з'явилися: десятикласниця з сусідньої школи, журналіст віком 30 років з місцевої газети, сорокарічний слюсар-сантехнік місцевого ЖЕКу і пенсійного віку вчитель фізкультури нашої школи №3 м. Павлодара, який теж виявився місцевим поетом. Щодо слюсаря-сантехніка, то він забув сказати про секрети своєї поетичної творчості і перейшов відразу до вірша, як він зазначив, про свою професію.

Вчителька попросила сказати все-таки про секрети. Поет відповів, що особливих секретів немає: коли на нього «находить» якась слово або словосполучення, то поки він не напише про це вірша, «переслідування» не припиняється. У всіх виникла повага до поета-сантехніка, а я під впливом «методу вибуху», тобто, зустрічі з різновіковим загонем

місцевих поетів, у наступний свій твір із літератури включив два перші власні вірші, і поповнив ряди ... місцевих поетів.

Допитливий читач знайде опис методів роботи з різновіковими учнівськими і виховними колективами у працях А.Макаренка, В.Сухомлинського, О.Захаренка й інших авторів.

Блискуче доводив високу ефективність такої педагогіки у вищій освіті (на прикладі формування особистості й педагогічної майстерності майбутніх учителів) другий президент, віце-президент Міжнародної Макаренківської асоціації Іван Андрійович Зязюн [3].

Свій досвід керівництва студентськими будівельними загонами Київського університету І.Зязюн розвинув, коли став ректором Полтавського педагогічного інституту. Студентські загони брали участь у розбудові нового навчального корпусу, спортивного залу, трьох корпусів гуртожитків, облаштовували ботанічний сад, механічні й столярні майстерні, біологічну станцію і оздоровчий табір в Лучках (райське місце Полтавщини при впадінні Ворскли у Дніпро), допомагали селянам збирати врожай, займалися самообслуговуванням тощо. І.Зязюн розширив коло спілкування студентів із кращими людьми: гостями інституту були знамениті академіки та педагоги-новатори (Ш.Амонашвілі, О.Бодальов, Л.Бурлачук, С.Максименко, М.Нечаєв, І.Волков, В.Шаталов та ін.), численні делегації з Америки, Канади, Німеччини, Японії та інших країн.

І.А. Зязюн давав приклад поєднання високої поваги і водночас вимогливості до студентів. Він особисто зустрічався з абітурієнтами і з усім потоком студентів кожного факультету. Крім того, побатьківському бесідував із дівчатами й хлопцями окремо, виховуючи в них жіночу гідність і чоловічу відповідальність. Його мінімальні вимоги до академічної форми одягу майбутнього вчителя дехто критикував, але вони не були примхою ректора, а ще одним засобом підвищення іміджу вчителя в суспільстві, формування поваги і самоповаги особистості. Повагу до видатних попередників демонстрували численні кімнати-музеї: Ю.Кондратюка, А.Макаренка, В.Сухомлинського та ін.

Іван Зязюн постійно втілював у життя принцип різновікових загонів у всіх видах роботи, починаючи від представництва студентів у керівних органах інституту (адже А.Макаренко закликав не захоплюватися дитячим самоврядуванням, а підніматися до самоврядування єдиного різновікового навчально-виховного колективу!). За різновіковим принципом у Полтавському педагогічному інституті формувалися студентські науково-дослідницькі групи, різноманітні гуртки художньої самодіяльності, спортивні секції та команди, будівельні загони тощо. Бо саме за таких умов відбувалось оволодіння соціальним досвідом в «зоні найближчого розвитку» особистості (за Л.Виготським), коли творчий інтерес до справи підкріплюється ще й успіхом.

Отже, якщо в педагогічному поєднанні геніальності лідерів української і світової педагогіки та скромності їх послідовників прибрати перебільшену концентрацію і того, й іншого, то вийде утворення під назвою «школа-господарство», яке буде цілком прийнятним для будь-якого вчителя, в будь-якій школі будь-якої країни. На колишньому радянському просторі блискучі приклади поєднання навчання з продуктивною працею демонстрували С.Шацький, А.Макаренко, В.Сухомлинський, О.Захаренко, М.Андрієвський, І.Волков [1], І.Ткаченко, А.Самодрін [9], Н.Шиян [12], І.Зязюн [13] та ін. У далекому зарубіжжі – німецький педагог Р.Вінекен, послідовники Вальдорфської школи, данський педагог Ганс Коффорд, який отримав підтвердження успішності макаренківської педагогіки щодо дорослих вихованців [7]. Згадаємо, що і академіки, і звичайні вчителі – представники народу. І освітня, і сімейна педагогіка – єдина складна педагогічна система.

Чому більшість із нас ухиляється від використання й творчого втілення народної трудової педагогіки в сучасних навчально-виховних установах? На думку вчителів праці, навіть сучасна шкільна програма трудового навчання не здатна забезпечити оволодіння базовими трудовими вміннями і навичками, а має оглядово-ознайомлювальний характер (!?). Чому в мирні часи ми довели величезну кількість дітей до безпритульності при живих батьках? Чому передова європейська вальдорфська педагогіка залишає учням заняття ремеслами кожну третину шкільного дня, а ми, вилучивши трудову педагогіку А.Макаренка, Г.Ващенко, В.Сухомлинського, І.Ткаченка, О.Захаренка, І.Зязюна і фізичну культуру взагалі, маємо випадки ... дитячої смертності вже не тільки на уроках фізкультури? Адже вона не реабілітаційна, але передусім – превентивно-профілактична (Я.Береговий, Л.Гриценко, Б.Наумов, С.Невська, Н.Ничкало, М.Окса, А.Остапенко, В.Рибалка, А.Фролов, Г.Хіллів, М.Ярмаченко та ін.). Невже ми наївно вважаємо, що проґавивши всі сенситивні періоди залучення до праці дитини до 18 років, одержимо працездатність і працелюбність молодого людини після вісімнадцяти?!

Думаю, що у найближчій перспективі для *поступу нації вже замало уроків праці, вже замало уроків фізичної культури, необхідно подбати про відродження не тільки праці, а й моторно-практичної форми оволодіння кожним навчальним предметом, наприклад: драмгурток – для літератури, археологічні розкопки – для історії, піший туризм – для географії, вимірювання земельних ділянок – для опанування геометрії тощо.*

Хіба потрібно доводити, що виховувати набагато ефективніше, ніж перевиховувати? Невже сумна мудрість «Ніхто так не затоптує сліди попередників, як їх послідовники» виявиться справедливою і в нашому випадку – трудової педагогіки добра?

Література

1. Волков И.П. Цель одна – дорог много. Проектирование процессов обучения / И.П. Волков. – М.: Просвещение, 1990. – 159 с.
2. Захаренко О.А. Школа над Россю / О.А. Захаренко, С.М. Мазурик. – К.: Рад. школа, 1979. – 150 с.
3. Зязюн І.А. Педагогіка добра: ідеали і реалії / І.А. Зязюн. – К.: МАУП, 2000. – 312 с.
4. Новикова Л.И. Педагогический коллектив и его воспитательные функции / Л.И. Новикова // Теоретические проблемы воспитательного коллектива / под ред. Л.П. Бубевой и др. – Тарту: ТГУ, 1975. – С. 43–48.
5. Новикова Л.И. Школа и среда / Л.И. Новикова. — М.: Знание, 1985. – 80 с.
6. Макаренко А.С. Педагогические сочинения: в 8-и т. / А.С. Макаренко. – М.: Педагогика, 1983 – 1986.
7. Моргу́н В.Ф. Психологія особистості в педагогіці А.С. Макаренка / В.Ф. Моргу́н. – Полтава, 2002. – 84 с.
8. Положение о Международном конкурсе имени А.С. Макаренко (постоянными организаторами Конкурса являются Автономная некоммерческая организация «Редакция «Народное образование» и Международная Макаренкова ассоциация) // Народное образование. – 2006. – №6. – С. 25–28.
9. Самодрин А.П. Профільне навчання в середній школі / А.П. Самодрин. – Кременчук: Вид. Центр СГЕ, за участю РВЦ ПНТУ, 2004. – 384 с.
10. Світличний К.К. Лелеки над Сахнівкою / К.К. Світличний. – К.: Рад. письменник, 1987. – 191 с.
11. Сухомлинський В.О. Вибрані твори: у 5-и т. / В.О. Сухомлинський. – К., 1976.
12. Шиян Н.І. Профільне навчання у школах сільської місцевості: теорія і практика / Н.І. Шиян. – Полтава: АСМІ, 2004. – 442 с.
13. Учитель, которого ждут. Из опыта работы Полтавского пединститута имени В.Г. Короленко / под ред. И.А. Зязюна. – М.: Педагогика, 1988. – 152 с.

Анонсації
Володимир МОРГУН**Педагогіка добра: від А.Макаренка та В.Сухомлинського до О.Захаренка й І.Зязюна**

Стаття присвячена гуманній педагогіці видатних українських та світових лідерів ХХ–ХХІ ст.: А.Макаренка, В.Сухомлинського, О.Захаренка, І.Зязюна. Розкриваються таємниці їх педагогічного досвіду, джерелом якого є трудова народна педагогіка.

Ключові слова: педагогіка добра, трудова педагогіка, народна педагогіка, гуманізм, учитель.

Владимир МОРГУН**Педагогика добра: от А.Макаренко и В.Сухомлинского к А.Захаренко и И.Зязюну**

В статье анализируется гуманная педагогика выдающихся украинских и мировых лидеров ХХ–ХХІ вв.: А.Макаренко, В.Сухомлинского, А.Захаренко, И.Зязюна. Раскрываются тайны их педагогического опыта, источником которого есть трудовая народная педагогика.

Ключевые слова: педагогика добра, трудовая педагогика, народная педагогика, гуманизм, учитель.

Volodymyr MORGUN**The labour pedagogics of goodness: from A.Makarenko and V.Sukhomlynskyi to O.Zakharenko and I.Zyazyun**

The article is devoted to humane pedagogics of the prominent Ukrainian and world leaders of education ХХ–ХХІ centuries: A.S. Makarenko, V.O. Sukhomlynskyi, O.A. Zakharenko, I.A. Zyazyun. The paper reveals some mysteries of their pedagogical experiences that origin not from laziness and unemployment, but from people labor pedagogy.

Keywords: pedagogics of good, labour pedagogics, folk pedagogics, humanism, teacher.

